

Kerekes Dóra

Hungarológia és történelemoktatás

Már maga a cím is felvet egy problémát. Kérdés ugyanis, hogy a történelemoktatás a hungarológia része vagy sem. Ha része, akkor nem áll helyt a két fogalom és-sel való összekapcsolása. Ha nem része, akkor pedig miért tanítjuk egy hungarológiaiinak nevezett programban. Ezért mindenképpen – mielőtt a történelemoktatás szerepére áttérnénk – beszélnünk kellene arról, mit jelent számunkra a hungarológia.

Klaniczay Tibor leszögezte, hogy a hungarológia magyarokról szóló tudomány, de nem a magyarok tudománya. Rákos Péter pedig ezt továbbvitte, és hangsúlyozta, hogy *„a hungarológia egy homogén terület különmű tárgyakal foglalkozó diszciplínáinak eredményeit foglalja vagy foglalhatja együvé.”* Az Európai Unióhoz való csatlakozásunk küszöbén mindenképpen ki kell mondanunk, hogy a hungarológia nem magyar igény, hanem nemzetközi érdekű tudomány, és nem lehet azzal kifejezni, hogy az egyes, magyarsággal kapcsolatos tudományágak összességét értjük e fogalom alatt, hanem a nemzettudomány egy speciális esetének kell tekintenünk. Mindezt már Gragger Róbert is hangsúlyozta, és a terminológia későbbi alakítói csak finomítottak a graggeri meghatározáson.¹

Mielőtt a történelemoktatás, és elsősorban a Balassi Bálint Intézet hungarológiai programján belüli történelemokta-

¹ *„Úgy tűnik, hogy ma már abban a kérdésben többé-kevésbé egységesnek tekinthető álláspont alakult ki, hogy a hungarológia nem önálló tudomány, hanem interdiszciplináris stúdium, amelynek keretei rendkívül változóak.”* In: *A hungarológia fogalma*. Szerk. GIAY Béla. (Hungarológiai Ismerettár 5.) Budapest, Nemzetközi Hungarológiai Központ, 1990. XII.

tás kereteire, lehetőségeire, problémáira rátérnék, mindenképpen szót kell ejtenünk a hungarológiai képzés és az Európai Unióban bevezetésre került, illetve kerülő új felsőoktatási rendszer kapcsolatáról, a hungarológia lehetőségeiről ebben a szisztémában. Az Európai Unió felsőoktatási szakminiszterei 1999. június 19-én írták alá a Bolognai Nyilatkozatot, amely az 1988-ban ugyanitt kibocsátott Magna Charta Universitatum alapelveire épült. A Bolognai Nyilatkozat tételeit hat pontban foglalták össze az azt aláíró tagállamok:

1. Egységes, összehasonlítható, mindenütt ugyanannyit érő és jelentő képzési rendszer létrehozása
2. Kétlépcsős, ún. lineáris modell kialakítása
3. Kreditrendszer (pl. ECTS) bevezetése
4. Hallgatói, oktatói és egyetemi munkatársakat érintő mobilitás
5. Együttműködés a minőségbiztosítás terén
6. Európai tanulmányok kidolgozása és beépítése a felsőoktatásba

Jelenleg az Európai Unió hungarológiai tanszékeit, illetve oktatóit erőteljesen foglalkoztatja a kérdés: milyen lehetőségek vannak a hungarológiai képzés átstrukturálására, olyan formailag egységes, de tartalmilag sokszínű képzési modell kialakítására, amelyet – elsősorban Magyarország Európai Unió csatlakozása után – minden tagországban be lehetne vezetni olyan módon, hogy az egyetemi autonómia sértetlenségét garantálnák. A Nyugat-Európai hungarológiai tanszékek vezetői és oktatói látnak lehetőséget egy ilyen modell kidolgozására, amely a fentebb említett egyetemi autonómia figyelembe vétele, illetve tiszteletben tartása mellett a bolognai alapelveknek megfelelő hungarológiai képzésre adna módot. A kerettanterv kidolgozása folyamatban van.

A hungarológiai stúdiumok körében a történelemoktatás, illetve –tanulás fontos szerepet tölt be. Figyelembe kell azonban vennünk, hogy nagyon sok olyan diák van, akik nem főszakként választják a hungarológiát, hanem mellékszakként, vagy választott stúdiumként. Éppen ezért kérdéses, hogy mit tanítsunk magyar történelemből a külföldi tanszékeken és oktatóhelyeken, és ugyanilyen fontos, hogy mit tanítsunk ezen tárgyból a Balassi Bálint Intézetben. Ennek megfelelően a válaszadást is két részre kell bontanunk.

*1. Mit, hogyan és mikor tanítsunk
a külföldi oktatóhelyeken?*

Az Európai Unió egyetemlein egyre inkább a 3+2 éves képzésre térnek át. Az első három év, amely egy általánosabb képzést ad, és amely elvégzése után diplomát bocsát ki az egyetem, a B.A. (Bachelor of Arts) = bakkalaureusi fokozatnak felel meg. Amennyiben valaki ezen időszak alatt (itt még elsősorban mellékszakként) hungarológiai képzésben vesz részt, megfontolandó a „mit tanítsunk e tárgyból és a milyen nyelven tanítsuk mindezt” kérdésköre. A nyugat-európai képzési rendszer ismeretében úgy gondolom, hogy ebben az időszakban egészen biztos, hogy felesleges 1848 előtti magyar történelmet tanítani. A diákokat elsősorban a XIX. század végi – XX. századi magyar (európai és világ-) történelem érdekli, ennek megismerésére tartanak igényt. Ezzel egyidejűleg mindenképpen lényeges, hogy a korabeli magyar történelemről szóló előadásokat anyanyelvükön hallgathassák. A hungarológiát mellékszakként hallgató diákok számára a bakkalaureusi szinten nem szabadna kötelezővé tenni a magyar mint idegen nyelv ismeretét. Ugyanakkor lehetővé kell tennünk, hogy – amennyiben igénye van rá – tanulhassa a nyelvet is. A bakkalaureusi fokozat

megszerzése után a +2 év az „elmélyült tanulmányok” szintere. Itt a történelemoktatás kérdésében is újabb szempontok jelennek meg. A hungarológiai képzés ebben az időszakban két ágra válhat. Lesznek olyanok, akik továbbra is mellékszakként, kedvtelésből, érdeklődésük miatt választják ezen stúdiumokat, és számukra továbbra is anyanyelvi képzést érdemes nyújtani (természetesen a magyar mint idegen nyelv tanulásának lehetőségét fenn kell tartani). Ugyanakkor az első három év elvégzése után azok számára, akik már elkezdték tanulni a nyelvet, és úgy döntenek, hogy a nyelv, valamint a hungarológiai tárgyak tanulásának nagyobb szerepet szánnak saját életükben, biztosítanunk kell a szaktárgyak magyar nyelvű tanulásának lehetőségét. Erre két – egymással párhuzamosan létező – lehetőség áll fenn. Mindkét módra szükség van, mindkettő fejlesztése, illetve fenntartása kívánatos. Az első, hogy a jelenleg működő európai oktatóhelyek tanárai és diákjai, a bolognai nyilatkozat 4. pontjában meghatározottak értelmében, a docens, illetve diák-mobilitás kihasználásával vándorolnának az európai képzési központok között. Egy-egy korábbi oktatóhely (a már meglévő specializációk figyelembe vételével) egy vagy két hungarológiai tárgy specialistájává, fő képzési helyévé válna. Azok a diákok, akik ezt a tárgyat kívánják hallgatni az adott helyre utazhatnának egy-egy szemeszterre, vagy – amennyiben egy tanszéknek sok olyan diákja lenne, akik az adott tárgyat hallgatnák – a téma specialistája utazhatna az oktatóhelyre, így érvényesülhetne a docens-mobilitás is. Abban az esetben, ha valamely diák főtárgyként választaná a hungarológiai stúdiumokat, jó lehetőséget kínál neki a Balassi Bálint Intézet.

2. Hungarológiai képzés és történelemoktatás a Balassi Bálint Intézetben

A Balassi Bálint Intézet hungarológiai képzésében két alapvető célcsoportot kell szétválasztanunk. Jelenleg mind az idegen anyanyelvű, hazájukban felsőfokú oktatási intézményben tanuló hallgatók, mind pedig a magyar anyanyelvű, hazájukban különféle intézményekben, képzésekben részt vevő, vagy végzett, esetleg egyetemi képzésben soha részt nem vevő diákok részesülnek hungarológiai képzésben.

Az első célcsoport esetében a bolognai folyamat szellemében kidolgozott európai hungarológiai kerettantervet a Balassi Bálint Intézetben is be lehet (majd) vezetni. Ennek alapvető aspektusai már megvalósultak az intézeti képzésben. A történelemoktatás területén itt is vannak még kérdések, problémák. Jelenleg az itt 10 hónapot eltöltő diákok magyar nyelvi és komplex hungarológiai képzésben részesülnek, amelynek része a magyar történelem az őstörténet-től napjainkig, heti másfél órás előadás keretében. Ez az anyagmennyiség az adott óraszám mellett eleve igen csak felszínesen tanítható. Ennél is fontosabb kérdés azonban, hogy szükséges-e, hogy minden, a Balassi Bálint Intézetben hungarológiai képzésében résztvevő diák a teljes magyar történelmet egy év alatt elsajátítsa úgy, hogy mellette komoly nyelvi, és egyéb szaktárgyi oktatásban is részesül. Véleményem szerint az éves kötelező előadás keretében az 1848 utáni magyar történelmet lenne érdemes tárgyalnia, de ezzel párhuzamosan biztosítanunk kellene annak lehetőségét, hogy – szigorúan választható stúdiumként – az 1848-at megelőző korszakkal foglalkozhassanak a diákok.

A második célcsoport hungarológiai oktatása még ennél is elgondolkodtatóbb. Arról, hogy a nyugati szórvány magyar diákok számára hogyan kell a történelem tárgyat ok-

tatni, az itt jelen lévő kollégák közül sokan lényegesen több tapasztalattal rendelkeznek nálam. Remélem, hogy amit elmondok, azzal többé-kevésbé egyetértenek. Mindenekelőtt úgy gondolom, hogy számukra is szükség van történelemoktatásra, de az előzőekhez képest eltérő módon. Míg az első célcsoportnál a szakmai tudás általában biztosított, és elsősorban nyelvi akadályok vannak, addig ennél a társaságnál kevesebb a nyelvi korlát, de az ismeretanyag, amivel rendelkeznek egészen másfajta. Az ő esetükben inkább a művelődéstörténet felé hajló történelemoktatást tartanám fontosnak, itt is kiemelve azonban, hogy az 1848 előtti történelem számukra is választható tantárgy lehessen. Náluk sokkal több tanórán kívüli programra lenne szükség, természetesen választhatósági alapon. Ennek megvalósítására a Balassi Bálint Intézet már megtette az első lépéseket. E hónaptól olyan, elsősorban ismeretterjesztő előadásokat hallgathatnak a diákok, amelyek a magyar kultúra egy-egy lényegesebb témáját mutatják be Balassi Bálint poétikájától a reformkori Pest-Buda városképig, a Balassi korában táncolt táncoktól a XVI–XVII. századi Magyarország helykereséséig Európában. A tanórán kívüli programokhoz tartoznak még a csoportvezetők által szervezett kisebb-nagyobb kirándulások, színházlátogatások is.

Összefoglalóan tehát elmondható, hogy mind az európai hungarológiai képzésnek, mind a Balassi Bálint Intézetben megvalósuló hasonló oktatásnak a bolognai nyilatkozat szelleméhez kell igazodnia. Tudomásul kell vennünk, hogy a hungarológiai stúdiumok általában választott tárgyként vagy mellékszakként szerepelnek a diákok tantervében, és ritkán válnak csak fő képzési iránnyá. Észre kell vennünk, hogy a mai európai történelemoktatásban elsősorban a XIX–XX. századi stúdiumok kapnak helyet, és ennek megfelelően kell alakítanunk a hungarológiai képzésen belüli

történelemoktatást is. Végül, de nem utolsósorban fontosnak tartom, hogy a hungarológiai stúdiumok bizonyos fokának megszerzéséig nem szabad kötelezni a diákokat a magyar nyelv megtanulására, de lehetővé kell tenni számukra, ha igényt tartanak rá.